

Mnogo nas je,
lahko gremo po bližnjici.
Puške poskrijmo, samo njihova črna usta
naj bodo odprta v travi.
Krikniti more le tisti,
ki vidi svojo žival spati. Jokati
smemo, kadar počivamo. Mislimo lahko
na vse, toda kdor spregovori,
se spremeni v drevo ob tej poti.
Glejmo drug drugemu v tilnik. Kače
spijo med rožami. Kamni pojo v zboru
temne pesmi o ognju.
Tisti, ki bomo po vsem tem prišli na jaso,
se bomo drug drugemu iz srca smejali.

VOJAK, GENERAL IN NEKATERI DRUGI

Miodrag Bulatović

Salvatore Paolone je poplesoval okoli tanka in opazoval, kako vojaki in meščani urejujejo trg. Belili so razpokane zidove in stara vrata, brzozjavne drogove in drevesa. Škropili so tlak, listje in celo zrak. Od dolgega generalovega imena, ki je bilo napisano na več krajih, ga je spreletavala zona: bal se je, da ne bo znal stati v pozoru, ko bo veliki poveljnik pregledoval vojsko.

Ljudje so se potili in godrnjali. Ker je bilo vse okoli njih belo. Niti vodnjak ni bil več umazan: samo voda je tekla kakor poprej, hladna in motna. Ljudje so peli najprej bojne pesmi in potem tiste, ki so govorile o srečnejši prihodnosti. Popeval je tudi Salvatore, čeprav ga je bolela glava od sonca in bele barve. Ljudje in vojaki so se prepirali in se mlatili z dolgimi ščetkami. Potem so spet peli tisto, kar so morali, in se dolgo mazali. Po zunanjem videzu nobeden ni bil več umazan ali črn. Nekateri mimoidoči so prosili delavce, naj jih pobelijo. Beli so bili tudi oblaki, ki so se podili po nebu.

Obraščen s črno brado in lasmi je Paolone gledal, kako sta Balestrini in Porta, ne da bi se skrivala pred mimoidočimi in vojaki, hranila Malića. Tako, je polglasno rekel vojak, lepo je to, kar delata; saj siromak leži tu onemogel dva ali tri dni. Dajala sta mu makarone, meso in kruh. Malić je klečal in vročično jedel vse, kar sta mu ponujala. Tako, je ponovil Salvatore, stopicajoč na mestu.

Malić je imel roke v prahu, na katerem se je delala tenka mrenica apna, in ni opazil, da inata Balestrini in Porta čisto bela pasova, toka za samokres in puški. Samo požiral je, kašljal in kdaj pa kdaj široko odprl oči in vprašal, ali lahko še kaj dobi. Govoril je nerazločno,

bljuval makarone in apno ter skušal vstati. Ne moreš ne ti brez mene ne jaz brez tebe, mu je tiho rekel Paolone in mu podal roko.

Malić se je stresel kakor petelin in spoznal vojaka, ki mu je sporočal nekaj zaupnega.

— Bel si od glave do pet, je rekel Salvatore. Čudno, kajne? Hi-hi-hi...

Malić ni vedel, kdo se tako pretrgano reži nad njim. Oči so mu bile krvave in so ga bolele. Nekako pomišljaj si je, kam naj se odpravi.

— Mene pa še niso pobelili, je ponosno rekel vojak. Morda je tako boljše. Vsi beli, jaz pa kakor vran. Kaj se mrščiš — ali ti morda ni prav?

— Pa kaj sem jaz bel? je vprašal Malić in si razmazal apno po obrazu. In kaj naj to pomeni?

— Tako... vsi beli, je nervozno rekel Salvatore. Ker prihaja general, in sicer od južne strani. Ampak ne verjamem — prišel bo od zahoda. Hm, vsi beli...

— Ali ljudje vedo, da jaz v resnici nisem bel? je izjecljal Malić in se odpravil.

— Ne zanima jih ne tvoja ne moja barva, je rekel Salvatore in se mu spet približal. Popolnoma so naju pozabili. Zanima me samo, ali bo tudi general, ali bo tudi on...

Malić ni vedel, s kom govori.

Salvatore Paolone mu je dolgo v svojem narečju pojasnjeval, zaradi česa belijo mestece.

Malić je stopal, pomečkan in negotov. Za njim so gledale njegove rdeče črke, vojaka, ki sta ga hranila, in celo drugi. Salvatore je ostal spet sam, začutil je ostro bolečino v sencih in zazdelo se mu je, da iz vodnjaka teče gosta in bela voda.

Navadno me zapustita tedaj, ko sta mi najpotrebnejša, je pomislil Salvatore, ko je opazil, kako sta Paestrini in Porta odšla za nekimi dekleti. Tudi Maliću sem imel povedati veliko reči. Vsi mislijo, da začnem, komaj da zinem, tarnati in se smeriti. Pa ni ravno tako. Ker se po cele dneve ne ganem od tod, sem videl in slišal marsikaj.

Na lepem se je izza gore in vročine pokazalo komandantovo letalce. Letelo je prav nad strehami in razsipalo letake na vse strani. Že drugi dan je razglašalo prebivavcem, da vsak trenutek utegne priti general. Kaplar Turiddu Barbagallo je krmaril stroj prav nad trgom: od zgoraj je mahal z roko; Paoloneju se je celo zdelo, da je, metaje kupe pisanega papirja, tudi pljuval na zemeljsko vročino, prah in belo barvo.

Turiddu Barbagallo mi je prijatelj, čeprav še nobenkoli ni sporočil moje prošnje polkovniku, je tiho rekel Salvatore. Turiddu Barbagallo je najbolj premeteni vojak v vsej italijanski vojski in morda v vseh vojskah na svetu in bo dosegel visok čin, je dodal in si obrisal beli pot s čela. Turiddu Barbagallo še naprej spi s hodževo ženo, ki mu je rekla, da hoče še drugega sina; še drugo meščanko ima, resda ciganko, ki bo tudi rodila pred zimo. Turiddu Barbagallo bodo predložili za odlikovanje, ker je izjavil, da se ne vrne na Sicilijo, dokler

ne bo v osvobojenih krajih ustanovil vsaj manjše italijanske naselbine: spreten pilot, bil je v Albaniji, Grčiji in Abesiniji, preden je prišel v Črno goro. Jaz pa nič, je suho rekel Salvatore Paolone, ko se je kaplarjevo letalo obrnilo na bok in izginilo.

Vojaki, tisti, ki jih poznam, in prav tako tisti, s katerimi se nikoli nisem seznanil, mi pravijo, da Dane ni pod nobenim mostom, je glasno pomislil Paolone. Ne ljubim je več, ker je po vsej verjetnosti niti ni več. Najbrž je odšla po vodi, z ribami, kakor nam je zmerom grozila. Ne sanja se mi več tako pogosto o njej. Zdaj imam drugo in drugačno. Ne vem natanko, kako ji pravijo, prepričan pa sem, da ima več imen. Živi v Bologni in ljubila je mojega Napolitanca. Ker tudi Avgusta ni več in ker ona ne more ljubiti človeka, ki je odšel, sem jo prevzel jaz. Nikoli je nisem videl. Upam, da bom ostal živ in da se mi bo nekako privadila, čeprav ne znam peti kakor on. Sicer pa tudi z njim spočetka ni šlo tako, kakor je treba: pritoževal se mi je, da so jo dolgo motili njegovi kovinski zobje, štrleče Adamovo jabolko in zmerom motne in žalostne oči. Nič več mi moj Augusto ni povedal o njej, je rekel Salvatore in suho zajokal.

Ampak vem, kakšna je, se je stresel. Glavo ima kakor druga dekleta, vrat in roke tudi, prsi pa ne: te so prepolne mleka, ker se naši rojaki s severa, posebno tisti iz Bologne in okolice, čudovito hranijo. Pri pasu in globoko vdolbenem popku se ne bom dolgo mudil. Kakor vsak pravi vojak prehajam takoj k zadnjici: to je hribček mesa, ki ga bom dolgo gladil in ogreval. Stopala so majhna, ker ni bila nikoli bosa, niti v postelji ne. Kolena, to sta dve navadni okrogli kosti, ki se premikata in v kateri nikoli ne zijam: zato ker hitim gor, med stegna. Tam pa je razpolovljena in sočna breskev, moj topli in dišeči raj. To je cela pokrajina, velika in širna kakor moja Kalabrija. Tu je vse mogoče, tako da ne vem, kam bi s seboj in s svojimi udi. Vem, je vzdrhtel vojak, kako bi ne vedel: ko ostanem živ, se bom zavlekel v to svežo školjko in kakor polž dolgo molčal. Če vojne še ne bo konec, se bom gori skrival in ne bom hodil ven, dokler me civilne oblasti ne potegnejo za ušesa ven. Opravičil se bom svojemu tolstoritnemu angelu, ker ne znam peti, spustil se bom na kolena, če bo treba, in se ne bom jokal kakor zdaj. Ves čas bom omenjal Augusta, ker vem, da ga je imela rada, in prepričal jo bom, da je izgubil glavo tudi zaradi nje. Obljubil ji bom najsrečnejšo prihodnost in veliko otrok, in ko bo vojne konec, bova videla, kaj bova. Če bodo prišli otroci, bo prvi sinček dobil ime mojega nepozabnega brata iz Neaplja.

Salvatore Paolone je zasukal vrat in opazil, da puška, ki mu je upogibala ramo, počasi raste. Tudi cev in bajonet se debelita, je tiho rekel vojak in začutil novo povodenj okroglih solz, in če bo šlo to tako naprej, me bo teža podrla v prah. Gledal je gor, ob konici, in čutil, da ga obliva hladen pot. Tank je dremal, prah se je pekel in valovil, ali razen cevi in noža je bilo vse navadno. Zaihtel bi bil od strahu, ko bi ne bilo poročnika Rive, ki je zmerjal Balestrinija in Porto.

Nicola Riva, razkoračen in popolnoma pijan, je udarjal po plečih zdaj enega, zdaj drugega vojaka. Odenjal si je hlače in celo drugim

kazal svoj veliki in razdraženi ud ter kričal, da je to njegov tretji *scolo*,* odkar je v Črni gori, in peti, odkar je oblekel uniformo.

— Najbolj gnusni *scolo*, kar sem jih do zdaj videl, se je zatikal jezik poročniku. In prepričan sem, da je to neka čudna črnogorsko-grška ali albansko-abesinska kombinacija!

Vojaka nista vedela, kako naj zbežita. Gledala sta okoli sebe in obraz jima je pekla živa rdečica. Balestrini je vlekel Porto, ta pa se ni upal premakniti. Nicola Riva je potegnil iz toka samokres, gledal preko cevi svojega razcvetenega vruga in škripal z zobmi:

— Streljal bom... da ubijem to poslušno kanaljo! Tega psa, zaradi katerega ni napredovanja že celi dve leti... vislice pa zaradi njega že cela desetletja prežijo name!

Balestrini in Porta sta rekla, da se sliši trobenta in da morata hitro v vrsto. Poročnik Nicola Riva je stisnil petelina za vrat in zahrmel z močnim, skrhanim glasom:

— Pripeljita mi tisto oslenco, ki je pod tovorom drv... pankrta tenkovrata, ali slišita, kaj vama ukazuje poročnik! Njo in vse oslice iz tega in iz sosednjih krajev — videle bodo te dolgouhe spake, kako kolje italijanski poročnik Nicola Riva, ki ga nikakor nočejo povišati in ki so mu nevoščljivi za številne uspehe! Zvežita in pripeljita vse, kar je ženskega na dveh ali na štirih nogah: danes hočem sejati ljubezen in bolezen! Uh, kanalji vojaški, kaj me puščata samega sredi poti...

— Ampak jaz sem zraven vas, gospod poročnik, je rekel Salvatore Paolone, ko je opazil, da Nicola Riva poziva mimoidoče na pretep. Mi vojaki nismo kanalje.

— Nisem te klical, Salvatore, je bahavo rekel Riva in spravil samokres v tok. Kakor si prišel, tako lahko greš tudi naprej! Z norci nočem imeti nič opraviti!

— Rekli ste, da ste sami, je tiho rekel Paolone, in da so vas zapustili. In še nekaj: morda bi si morali zapeti hlače, gospod poročnik.

— Poslušaj, ti kalabriški pankrt! je zarežal Nicola Riva. Pripelji mi svojo Eleonoro in se poberi. Pripelji jo in ne boj se za čin — ljubim ti ga!

— Rajši bi dobil zameno, je bleknil Paolone. Pa kaj je njej tako ime, gospod poročnik?

— Tako mi je pravil Augusto, je rekel Riva in krepko stresel tisto, kar je držal pred seboj. Njo mi pripelji, umazanec! Ali ne vidiš tegale, poglej si tole...

— Ona je samo moja, gospod poročnik, je s trepetajočim glasom rekel Paolone. Samo moja.

— Zakaj samo tvoja? je rekel Riva in ga prvič pogledal z očmi, ki so bile polne groze. Nič ni samo tvoje ali samo moje. Ker je vse naše.

Vojak se mu je približal in se razgovoril z glasom, ki se je tresel in se trgal:

— Midva z Augustom sva si bila kakor brata. Poznala sva se že pred vojaščino. Delila sva dobro in zlo. Nekoč sva se menila, da poj-

* Vojaški izraz za gonorejo.

deva, seveda če bova morala, tudi skupaj na drugi svet. Celo v prvih bojnih vrstah sva se držala za roke. Vidite, on je odšel: mi, navadni vojaki še ne vemo, kako se je zgodilo to z njim. Varujem njegove reči — nekatere sem zakopal v prah, pod tankom. Dopisoval si bom z njegovo materjo: ljubil jo je kakor sonce. Pa si položite roko na srce in povejte, ali je prav, da bi si njegovo dekle prisvojil kdo drug. Ni prav, to bi si upal reči celo generalu. Eleonora ali Bolognesina, kakor jo je okrajšano imenoval moj edini brat Augusto — to je moje! Tudi gospodu majorju Pedutu sem moral razlagati isto kot vam. Namenjen je bil, da pojde kdaj skozi Bologno in da jo zgrabi. Gospod major me je razumel, zazdelo se mi je, da se mu je v očesu zalesketala drobcena solza, in obljudil mi je, da se je ne bo nikoli dotaknil. Tudi ne, če bi ona hotela. Tudi vas prosim, gospod poročnik, da mi obljudite...

— Blagor tebi, ker si nor, *Calabrese*, je rekel Riva, ker ni mogel verjeti tistega, kar je slišal.

— Rotim vas, storite mi to, je rekel Salvatore in toliko da se ni spustil na kolena. Kakor sami vidite, ne prosim zamene. Gospod poročnik, kakor boga vas prosim, ne približujte se ji.

— Nikomur ne morem in nočem ničesar obljuditi, je komaj izgovoril Riva in se zamajal. Ukazujem ti pa, da se nehaš cmeriti. Kako da te ni sram!

— Če se je dotaknete, posebno prej kot jaz, je buhnil v jok Salvatore Paolone, vam odgriznem grlo! Napil se bom vaše krvi namesto vode in vam potem zapičil v srce ta nož, ki raste in je razbeljen! Ali me slišite, gospod poročnik... in ne šalite se, zakaj meni je življenje resnično presedlo in ko bi ne bilo nje, ne bi živel niti trenutek več. Ne rogačite oči in ne glejte me tako, ker bom pritisnil na petelina, potem pa naravnost sebi v srce...

— Hočem dolgo živeti, je tiho in zaneseno rekel poročnik.

Nicola Riva je dolgo stal sredi poti in nekaj razlagal. Oči so mu bile osteklele in čeljusti potisnjena naprej. Ljudje in vojaki, ki so peli bojne in druge pesmi, so ga vsega skrbno pobelili. Niti premaknil se ni.

Salvatore je trepetal ob tanku, gledaje, kako je Nicola vse bolj krčevito stiskal svojo bolno in belo spako, in boječ se, da bodo prepleskali tudi njega. Prah, ki ga je vzdigoval veter, se je mešal z njegovimi solzami. Oči so ga pekle in vse je videl potrojeno pred seboj. Da ne bi padel, se je naslanjal na tank in šepetal z glasom, polnim norega koprnjenja:

— O *Bolognesina*, moja edina, moja bela, moja vsa iz mleka in modrih oči... o *sole*, moje telo in moje meso na severu, k tebi bom odslej molil namesto k Mariji. Usmili se, moja prva in edina, in pusti me med svoja kolena, in ne zameri, da sem tako klavrn in pokvečen in zapuščen, zaraščen z brado in lasmi in umazanijo...

Salvatore Paolone ni več vedel, kje je: zraven tanka ali med njenimi vročimi stegni. Obraz mu je bil oblit s solzami in zdelo se mu je, da se mu glava pogreza v njen mehki trebuh. Videl je samo temo, ki je spominjala na odprto žensko meso in alge. Nikoli ji ni bil bližji; njegove kosti pa se niso spominjale bolečine, ki bi bila bolj topa in predirnejša.

Samo topovski strelji so ga mogli premakniti z mesta. Počasi je razpiral veke: njegove solze so bile spet polne sonca. Slišale so se trobente, bobni in rafali iz strojnic. Človeški glasovi so se zdeli neresnični — to so bila častniška povelja in neki jok. Nekdo, ki ga je on dobro poznal, je letal s polkovnikovim letalom in metal pisane papirje. Trg, prepoln ljudstva in vojakov, je začel klicati, tuliti. Spet se je čutil ničev, ogoljufan in zapuščen. Pozdravljali so generala. Ta pa je prihajal od vseh strani.

— Živel!

Salvatore Paolone je gledal, kako so vojaki razganjali množico, ki se ni dala umiriti. Pomagalo ni ne zmerjanje ne vpitje, in karabinjerji so piskali s piščalkami, vlačili samokrese na dan in grozili z bajoneti. Na trgu je bilo veliko črnosrajčnikov in živine. Vojaku zraven tanka je bilo, da bi se še sam pridružil:

— Živel!

Oklopni avtomobil se je bližal trgu, obkrožen z motociklisti in s posebnim spremstvom. Salvatoru se je zdelo, da to ni avtomobil, temveč nekakšen tank z rumenimi kolesi in s čisto majhnimi steklenimi okni na sprednji strani. Ljudje in vojaki še nikoli niso videli več reči na enem vozilu; začudeni so strmeli v kakih deset usnjenih kovčkov in torb, dobro povezanih na strehi voza. Nice, Monte-Carlo, Biarritz — je bilo napisano na spodnjem kovčku. Sonce je peklo prah, veter je vzdigoval praprot in veje, s katerimi je bila jeklena pošast maskirana, tako da so ljudje in vojaki še naprej prebirali etikete: Pariz, Hotel Majory ... 29, rue Jacob, Madrid, Barcelona, Menorca. Ni bil samo Salvatore Paolone prepaden, ko je videl, da molijo iz borovih vejic smuči s palicami, lovska puška v toku iz najdražjega usnja in ribiške potrebščine. Avtomobil je počasi lezel in trobil.

— Živel! ...

Glasba je mahoma utihnila. Izzvenel je tudi zadnji pisk trobente. Ljudstvo in vojaki so onemeli. Mirovale so celo veje, praprot in trava na kovčkih. Kakih petnajst fotoreporterjev je prebilo živi zid vojakov in črnosrajčnikov ter začelo čakati. Oči številnih kamer so opazile, kako so se vrata čudnega avtomobila odprla. General je hitro kakor lutka izstopil in se postavil v pozo. Kamere so ovekovečile dolg nasmeh gumenih ustnic, blesk umetnih zob in belo rokavico, ki je odzdravljala. V sliko je skočil tudi polkovnik Allegretti, tudi poten in na prvi pogled vesel. Pisana množica si je zapomnila: visoka častnika sta si segla v roke in se vsak zase pomenljivo nakremžila. Potem sta si dolgo govorila, ne da bi se gledala, obrnjena h kameram, ki so brnele. Glasba, ki je spet podivjala, ju je pospremila do častne čete.

Paolone je zlezal tanku na ramena. Tako od zgoraj je bil general videti veliko manjši, nagubanega vratu in ozkih prsi, opazno živčen, čeprav ozaljšan s trakovi in z odlikovanji. Pripeljali so mu belega žrebca. Skoraj isti trenutek sta general in polkovnik odskočila; spočiti in gladki konj s pristrizenim repom in privzdignjenim udom je namreč

začel hrzati, kopal je s sprednjimi nogami po zemlji in stresal prah in cvetje s srebrne grive.

Ceprav je bil Paolone daleč, je opazil zbežnost na obrazih svojih poglavarjev. General se je naposled, kakor spreten igravec, oprijel sedelnega glaviča; vtaknil je stopalo v streme. Vse kamere so zabrnele, in on je še enkrat pokazal lepe zobe. Vendar general ni zajahal konja; vzdignil je samo desni škorenj v višino žrebčevih lakotnic. Paolone je zagodrnjal, ko je visoki in dolgo pričakovani gost stopil na drugo stran in tam ponovil isto. Tokrat je vzdignil škorenj žrebcu celo do križa. Vojak ni vedel, da se general zadnja leta nobenkrat ni zavihtel v sedlo in da se je za tisk zmerom slikal tako. Veliki komandant je ostal tako cel trenutek, z napetim obrazom in s štrlečimi očmi. Potem je nalahno skočil na zemljo, se obrnil k množici in k vojakom, ki so ga čakali, in rekel nekaj zelo pomembnega. Začudenega žrebca so odpeljali, in general in polkovnik sta začela nemoteno pregledovati vojake.

General je bil mož srednje postave in pri petdesetih, vendar v uniformi. Na posiveli glavi je imel dvorogo kapo, na pasu dva samokresa, in preko rame je imel obešen fotoaparatus z mnogimi drobnimi pripravami. Oči je imel lepe, temne in kakor da po bolezni, pod rimskim nosom pa prav drobne brčice. Stopal je pred četo, ki je tulila, se trudil, da bi bil videti spočit in veder, in si pazljivo stresal prah z ramen in številnih jermenov.

Major Antonio Peduto je spet raportiral in se pridružil generalu in polkovniku. Kamere so ujele naravni nasmešek na generalovem nežnem obrazu, zvijačen izraz in pomenljiv gib Pedutove roke. Ti trije se najbrž poznajo od prej, je rekel sam pri sebi Paolone. Le kdo bi rekel, da je naš major tako pomemben, je dodal vojak in nadaljeval: ne njemu ne polkovniku se slavnostna uniforma ne poda dobro; general, to je nekaj drugega, to je — general. Ta je lahko oblečen, kakor koli hoče.

Major Peduto je usločil rdečo obrv in vzdignil rokavico. Vsi so pogledali za njegovo roko. Trije poveljniki so pozdravili četo, ki je zagrnela v zrak, naj živi Italija in njena nepremagljiva moč. Potem so se, očitno z olajšanjem, odpravili k neki drugi vrsti.

— Živelo nezlomljivo bratstvo velikega italijanskega in malega, pa hrabrega črnogorskega naroda!

Bilo jih je kakih trideset. Meščani so bili razvrščeni skoraj tako kakor vojaki in pobeljeni od glave do pet, vzdigovali so bele roke v zrak in vzklikali ne samo temu, temveč tako rekoč vsem generalom na svetu. Paolone jih je poznal: to so bili kramarji in obrtniki, ponajveč pa potepuhi in brezdelneži, ki se niso ločili od vojaških kotlov. Tisti prvi se je ukvarjal z zvodništvom. Tistemu v sredini, ki je bil tudi upognjen, droben in škilav, niti med vojaki ni bil nobeden kos v malopridnosti. Tisti suhi s konjsko glavo in z velikimi, pobeljenimi ušesi je bil tretji, vendar Mustafi Agiću najbolj dragoceni prisluškovavec — vohunil je za vojaki, častniki, in katerikrat celo sam za seboj; imel je sedmero otrok, je vedel Paolone, in kar je počenjal, tega ni skrival pred nikomer. Ker so bili obrnjeni proti soncu in ker so do onemoglosti vzklikali italijanski moči, se je apno na njih sušilo in padalo s čeljusti in z visoko vzdignjenih rok. Tisti, ki je stal na koncu vrste, dolgonog in z razbrazdanim obrazom,

oblečen v zakrpano vojaško uniformo in s prebito črnogorsko kapo na temenu, je zaklical in drugi so se mu pridružili:

*Duce, Duce, chi non saprà morir...
Quando Tu lo vuoi, gagliardetti al vento,
tutti verremo a Te...**

Z bližnjih hribov so grmeli težki topovi. Na vse strani so se razletavale rdeče bombice. Vedro nebo se je zibalo: zemlja je pokala. Prihod redkega gosta so razglašali celo pravoslavni zvonovi. Džamija je bila pobeljena in okrašena prav do vrba in polmeseca. Okna so se odpirala in zapirala, na vse strani je padalo cvetje ali navadna trava in listje. General je segel po fotografskem aparatu, vendar ga je spet spustil, ker se mu je približal glavni snemavec. General je začel mahati z rokavico in bliskati z zobmi.

— Tako so me pričakali samo na Siciliji, je rekel in odzdravil beli vrsti ljudi, ki je začela vnovič izgovarjati ducejevo in njegovo ime. — In sicer pred več, pred mnogimi leti.

— Obožujejo vojsko in orožje, je rekel še tiše polkovnik, in da bi ostal na sliki, se je stisnil h generalu. Tako kakor tudi Italijani.

Pred njima so korakale čete v vsej bojni opravi.

— Živeli naši prijatelji!

Tista, ki je stopala na čelu dolgi ženski vrsti, je vrgla generalu pred noge šopek cvetja in še drugič zavpila, naj živijo prijatelji. Bila je orjaška, s poudarjenimi brčicami, in držala si je italijansko zastavo visoko nad glavo. General jo je nehal gledati; ni se začudil, da je bila, tako kakor druge, pobeljena od tal do pasu. Ustavil je pogled na tretjem pisanem dekletu, ki je skušalo v nekem nerazumljivem jeziku peti *giovinazzo*: imela je kratek vrat, lase do sredine hrbta in črnogorsko tribarvnico na dolgem drogu. Sedma in osma sta bili dvojčici, enajsta pa je morala biti njuna sestra: vse tri v muslimanskih širokih hlačah in z vezanimi robci čez brado. General si je zapomnil njihove debele plave kite, ozaljšane s ponarejenimi dragimi kamni in z italijanskimi novčiči. Zadnja in najmanjša ženska je imela velike in križenglede oči, tako da niti snemavec, še manj pa general niso mogli vedeti, koga gleda: spremstvo, vojake ali kratko malo zastave, ki so plapolale na drogovih. Veljavni gost je obdržal v spominu ženine štrleče in krive zobe, lica, ki so bila črna, razbrazdana in mehka, in si je zaželel, da bi je ne videl nikoli več: toliko bolj ker mu je, ko je stopal mimo nje, mahala zdaj s kratko roko, zdaj z umazanimi zastavami.

— Živeli naši edini prijatelji! je vzkliknila spaka na koncu vrste, in složno so ji pritegnile vse prijateljice in tudi tiste nepobeljene za njimi. In naj jih varujeta bog in kralj! je vrgla skozi zobe ciganka, in generala je pognalo naprej.

Naletel je na novo vrsto žensk. Glavni snemavec je nameril kamero vanj; general je začel odzdravljati tudi tem. Ženski obrazi so se širili

* Duce, duce, kdo ne bo znal umreti... Ko boš hotel, pridemo z zastavami v vetru vsi k tebi.

od ušesa do ušesa in to ga je sililo, da bi zakričal in jim zamašil usta. Tiste, ki niso imele dojenčkov v naročju, so mahale z rokami, z rutami, ki so jih snemale z glav, in z zastavicami. Nekaj jim je tudi govoril, to se je videlo, vendar je bilo sredi hrupa in ploskanja slišati samo klicanje ducejevega, njegovega in polkovnikovega imena. Bilo jih je okoli trideset, in vse so bile pobeljene, krivonoge, rahitične, zelo grde in večidel ciganke. Ena izmed njih, s trebuhom do zob, izpita in sajasto črnega obraza, je zavreščala:

— Živeli očetje naših čudovitih otrok!

Vse nosečnice so ji pritegnile. Oglasili so se tudi črnooki, debeloglavi otroci. Polkovnik Allegretti in major Peduto sta prestregla pobeljeno cvetje, vrženo na generala, in se izmotala iz množice, pazeč na snemavce ter uniformirano in civilno spremstvo. General si je z odišavljenim robčkom obrisal pot s čela, vratu in podbradka, in poprosil za vodo.

Salvatore Paolone je stal na tanku. Čutil je, kako se mu stopala potijo. Komaj se je držal na nogah in brez diha je gledal, kako general pije in razliva belo vodo iz glinaste posode.

Karabinjerji in črnosrajčniki so razmaknili množico. Agenti v civilu, strogi in zaskrbljeni, so naredili prehod. General se je napotil proti tribuni, stopajoč po cvetju, vrženem na pobeljeno preprogo, in čuteč prah v nozdrvih in v grlu. Zbral je moči in pogledal po strani v kamero: potem se je zaletel in se z dvema lahnima skokoma znašel na vrhnji stopnici. Množica je zatulila, vojska je izrekla imeni kralja in naposled pričakanega gosta, generalovo spremstvo pa je bilo prepadeno. Skoraj vsi na tribuni so zaklicali, naj živi najpogumnejši in najlažji italijanski vojskovodja, pehotni general Giovanni Besta. Veliki poveljnik, zasopel in še držeč fotografski aparat in druge priprave, je stopil v pozor in se zvito nasmehnil.

Major Peduto je vzel zalet in toliko da se ni spotaknil: tiho je preklel vojno in neumne vojaške spretnosti, ter se postavil h generalu. Stotnik Brambilla, bolj bled ko le kdaj, je poskusil dvakrat — zanj so bile stopnice previsoke in hlačnice preozke. Celo nekateri vojaki so se zasmejali, ko je stegnjeni stotnik padel še tretjič in se zavalil na zemljo. Izvlekli so mu levo nogo in desni škorenj iz korita z gostim apnom. Agenti in vojaki so ga z velikim trudom obuli in ga kakor smešno breme, ki ječi in se trese in preklinja, zrinili gor na tribuno.

Polkovnik Allegretti se je zbal korita in apna. Krepko je zakoračil na stopnice in, pridržujoč odlikovanja, ki so začela žvenketati, podal roko Pedutu. Rdečelasi major in stotnik Brambilla sta ga potegnila gor in ga posadila zraven generala. Topovi in bobni so zagrmeli: zakaj nihče se ni več vzpenjal po strmih stopnicah.

— Živele sile nepremagljive Osi!

Po taktu koračnice in v spremstvu nasmehljanega majorja Peduta je general stopil k popu Vukiću, mu rekel *molto piacere* in opazil na črni halji vrsto peterih italijanskih odlikovanj. Polkovnik Allegretti mu je predstavil hodžo, ki je zajokal in namočil s solzami vseh osem medalj: general je rekel prosojnemu in sivobrademu pobožnjaku nekaj lepega in tolažilnega ter je začutil duh po neumiti koži in trohnohi. Zmerom

uniformirani in togi Črnogorec je stisnil generalu roko, tako da se je celo polkovnik zvil od bolečine: govoril je veljavnemu gostu nekaj slovesnega, vprašal po zdravju Njenega veličanstva kraljice Jelene, svoje daljne sorodnice, ga trepljal po rami in po plečih in se postavljajl s kovinskimi zobmi in z nedavno dobljeno bronasto medaljo. Generala je imelo, da bi mu zatlačil bodisi pest ali robec v široko zijajoče čeljusti.

Mustafa Agić se je prvi približal, zajeceljal, potlačil solzo od veselja in se spustil na kolena. Generalu ni preostalo nič drugega, kot da poboža veliko, grčasto in prepoteno glavo z udrtim čelom, da ostane celih nekaj trenutkov pri miru, čudeč se, da mu ta mlahavi medved poljublja kolena in stopala. Držeč roko na mastnem Agićevem temenu, je začudeno pogledal polkovnika, ta pa je bil zavzet s poziranjem pred kamerami in svojemu poveljniku ni odgovoril.

Medtem ko je Mustafa Agić vstajal, je general štel njegove medalje: bilo jih je trinajst.

— Eno odlikovanje več imate kakor jaz! je rekel general Besta in mu pomolil roko. Pa niti sam ne vem, od kdaj sem nepretrgoma na bojišču! In potem... in potem imate tudi *medaglio d'oro*!* Saj to je skoraj neverjetno! Pravim vam, celo desetletje sem že v prvih bojnih vrstah, pa sem zaslužil komaj *medaglio d'argento*!** Čestitam in tisočkrat čestitam!

Mustafa Agić je buhnil v jok, se spet spustil na kolena in začel poljubljati ponujeno rokavico. Ker so bile generalu roke dolgo zavzete, se je z drugimi pozdravljajl, kimajoč z glavo in raztegujoč razpokane ustnice.

Glasba je bila taka, kakor da napoveduje mrk. Salvatoreju Paoloneju sta se trg in orkester vrtela okoli glave. Čutil je, da bo padel, če se ne umakne v senco tanka. Gledal je, kako je general jemal iz žepov neke papirje in kako je bral: beli so bili listi, bele so bile besede, bel in vlažen je bil tudi generalov jezik.

— Kako prebijate prosti čas? je vprašajl general in kakor golman ujel vržen šop cvetja.

— Imamo ga malo, gospod general, je rekel polkovnik Allegretti in se zbal, da ga ne bo na sliki. Saj sami veste: vojaški pouk in potem politična vzgoja. Odkrito povedano, to drugo gre precej težko. Italijani so, kakor tudi sami veste, veliki junaki, pa tudi individualisti, da ne rečem anarhisti. Rajši se učijo tega njihovega čudnega, slovanskega jezika kot recimo zgodovine naših vojn.

— Pa se poje dovolj?

— To že, je rekel polkovnik in si obrisal pot z nizkega čela. Posebno pornografske pesmi. Tu je bil neki Napolitanec, ki je bil zmožen pokvariti celo divizijo. Čuden fant: prava enciklopedija italijanske pornografije!

* Zlata medalja, najvišje italijansko odlikovanje.

** Srebrna medalja.

— Ali bi ga mogel slišati? je rekel general in v poskoku ujel novo cvetje.

— Na žalost ne, je rekel polkovnik. Predvčerajšnjim si je vzel življenje.

— Glej! je rekel general in vrgel oba šopka polkovniku v naročje.

— Svoj čas je imel zaročenko, je rekel polkovnik Allegretti, po strani gledaje v snemavca in v objektiv. Bila je iz Bologne. Zapustila ga je in moj južnjak ti potegne samokres in naravnost sebi v sence. Saj sami veste, kako smo mi z juga odkriti, čustveni in hitro zaljubljeni.

— Poskrbite, da se to ne bo razlagalo politično, je rekel general in naposled segel po svoji kameri. Zakaj znano je, da so komunisti zmožni tudi najnavadnejši in najnižkotnejši osebni nagib, kakor je bil ta, ki sem ga slišal, spremeniti v razlog, kakor temu pravijo, razredno-zavednega in tlačnega, je dodal in začel otipavati gumbe in prožila.

— Poslovilno pismo, ki so ga našli pri njem, jasno govori o pravem nagibu, je rekel polkovnik čez cvetje. Vojake in meščanstvo smo obzirno seznanili s tem. Na splošno vzeto je najboljše, če vse podobne primere prenesemo na ljubezensko področje. Kadar gre za Italijana, so verjetni tudi čudeži.

— Hm, je rekel general, ko je posnel vrsto žensk, mimo katerih je bil malo prej prišel. Res je, to področje je široko, je dodal, ko je ovekovečil desetino v vrsto postavljenih, zravnanih in izpitih nosečnic. Ljubezen, je izrekel bolj kakor sam zase, prepričan, da so posnetki grdih, vendar pobeljenih žensk dobri.

Polkovnik Allegretti je dal hodži in Agiçu z roko znamenje, naj se ne približujeta. General Besta se je smehljal in odzdravljajal na vse strani, medtem ko je delal posnetek za posnetkom. Kamere so brnele, fotoreporterji so se gnetli in se pačili, ker so vedeli, da jim veliki poveljnik izdatno vrača.

— Ko že govoriva o ljubezni, kakšno je zabavno življenje vojske?

— Priznati moram, da gledajo vzgojne in propagandne filme neradi, je tiho rekel polkovnik in se postavil pred generalov objektiv. Človek bi imel vtis, da so vojne siti, pa je v resnici niso. Opazili smo, da jih bolj razvnamajo kriminalni in celo ljubezenski filmi. Tudi glasbena dela. Na primer opere. Neki Sicilijanec je tu pred kratkim gledal filmano opero in si je skušal sredi dvorane prerezati vene. Ne, ne bojte se, tudi tega primera niso razlagali narobe: tudi tukaj je šlo za ljubezenski motiv — obljubljenega odlikovanja od nikoder ni hotelo biti, z druge strani pa so si tudi častniki pomišljali, ali naj ga pošljejo v prvo bojno črto.

— Ali ga lahko vidim?

— Pred dvema tednoma so ga ubili komunisti. Nedaleč od tod. Bil je pijan od medalje, celo spal je z njo, od kaplarskega čina, ki sem mu ga podaril za dvajseti rojstni dan, in seveda tudi od žganja, ki ga je imel prav tisti dan skritega v nedrju. Tudi ta je zapustil poslovilno pismo, in v njem, to se razume, poziva vse svoje tovariše, naj napnejo svoje jeklene prsi na braniku za trenutek ogrožene Italije.

General Besta je opazil vojaško motorno kolo in na njem Mariko. Vozila je počasi, v nekakih škornjih in v častniških hlačah, z modrim

trakom okoli glave. Cel trenutek je general gledal oblo zadnjico, od katere sedeža ni bilo videti. Vozila se je mimo odrevenelih vojakov, kakor da opravlja pregled, in pritiskala vzvod za plin, tako da je mogočni prah, ki se je vzdigoval v oblakih, zakrival generalovemu očesu okame-nele vojaške glave in mehke čelade. Vozila je zdaj čisto počasi, tako da bi se je bil mogel dotakniti vsak vojak ali mimoidoči, zdaj tako hitro in noro, da ji je veter hotel odnesti dolge, črne lase. Podila se je med četami, preskušala zavore in moč motorja in celo električne naprave; zdrvela je mimo tribune s prižganim žarometom in trobeč, nagnjena naprej, tako da je bila čudovita razpolovljena oblina še bolj poudarjena. Generalu se je posrečilo samo, da je posnel vrtinec prahu, pramen podivjanih las in otipljivo senco stegen.

— Torej? je usločil obrv general. Kdo je bil to?

— Moje glavno odkritje, se je sramežljivo nasmehnil polkovnik Allegretti.

— In to pomeni?

— Ime ji je Marika in je zaročenka stotnika Brambille, ki se, kakor vidite, trenutno pogovarja s tukajšnjimi izobraženci. Spoznal sem nekaj plati njene zares bogate osebnosti. Major Peduto mi je obljubil, da bo napisal cel roman o njej. Skratka, je rekel polkovnik, ko mu je padlo v naročje še nekaj šopov cvetja in prgišč drobnega apna, nobenega dvoma ni, da je fenomenalna. In nadalje — nevarna je za zdravje, morda celo za življenje.

General se je stresel, vendar si je zaželel, da bi jo čimprej videl, četudi na motornem kolesu.

Na tribuno je od nekod prišel *padre*, spodobno oblečen in bled, vendar potr in zamišljen kakor zmerom. General Giovanni Besta je pretrgal pogovor s polkovnikom na najbolj zanimivem mestu in stopil k njemu. Dva stara znanca sta si segla v roke. General je bil razvnet od dolgo pričakovanega srečanja in od pesmi žensk, pobeljenih do pasu, *Gloriosa Patria bella*,* in je objel ne samo vojaškega duhovnika, temveč tudi ginjenega hodžo. Mustafa Agiću se je čelo orosilo z belim potom. Polkovnika od cvetja in apna ni bilo videti. Major je skušal velikemu gostu predložiti nekaj pomembnega, vendar mu ni preostajalo nič drugega, kot da se z vsemi na tribuni pridruži škripavemu ženskemu petju *Tu sei la viva stella*.** Ginjen od besed pesmi, ki jih je tako zelo ljubil in jih nešteto krat pel sam sebi in drugim, je general trepljal, objemal in poljubljal vse po vrsti.

Pred tribuno je korakala najbolj izurjena četa, in general in polkovnik sta se obrnila na desno in začela odzdravljati. Zemlja se je tresla, bajoneti so se bliskali. *Per il Re, per il Duce, alalà*.*** so pele črne srajce, general pa je, topotaje na mestu, grabil cvetje iz polkovni-kovega naročja in ga metal po čeladah in zgrbljenih torbarjih. Ko so vojaki prišli do druge čete in pobarvanih nosečnic, so se naglo zasukali

* Slavna, lepa domovina.

** Ti si živa zvezda.

*** Za kralja, za duceja...

kakor truma avtomatiziranih lutk. Prahu je bilo zmerom več. General Besta ni videl črnih ust, ki so pela *Per Benito Mussolini eia eia alalà*,* brisal si je samo z odišavljenim robčkom vrat in čelo ter korakal po taktu koračnice, ne da bi se ozrl na tiste, ki jim je malo prej stiskal roke. Črne srajce so še enkrat imenovale ducejevo ime in še naprej vzdigovale prah in hrup. General se je umiril, kakor da bi ne bil še pravkar korakal po tribuni, segel je polkovniku pod roko in mu rekel, da je dan zelo veder in topel.

Major Peduto je zapustil duhovnike in stopil k njima. Polkovnik Allegretti mu je sesul v naročje vse cvetje, kar ga je imel. Bradati Antonio je razumel, da mora stopiti proč in storiti enako: razdelil si je šopke z Brambillom in se pridružil zelo živahnemu pomenku. Tribuna se je zibala.

— Malo prej ste omenili, polkovnik, da imate tudi ljudi, ki pišejo.

— Da, gospod general. Več jih je. Eden na primer brez oddiha piše himne in koračnice. Pred nekaj dnevi jih je imel blizu tisoč.

— Glej no, je rekel general Besta.

— Odvezal sem ga vsch vojaških dolžnosti, celo puške. Ta nam samo piše. Mi pa pojemo. Mislim, da je genij, čeprav je za zdaj samo navaden vojak. Njegova nesreča je to, da nima ne posluha ne glasu in da nam poskuša sam peti, kar ustvari. Če se Italijan rodi s posluhom — to je čudovito. Če pa Italijan nima tega božjega daru, potem je to tako strašno, da bi človek najrajši skočil iz kože ali prosil za premestitev.

— Morda bi radi šli od tod?

— Nasprotno, gospod general. Tu sem zelo srečen.

— Pa se spominjate kakega njegovega stiha?

— Kako bi se ga ne, gospod general. Med drugimi sem se jih tudi jaz naučil nešteto na pamet. Na primer, tako se začinja in končuje večje število njegovih himn:

*O Italia, o mamma mia,
tu che conosci soltanto la victoria...***

Mustafa Agić se jim je skušal približati: na bakrenem pladnju je nosil steklenico žganja in kozarčke. Obraz se mu je najprej raztegnil in potem, ko mu je Spartaco Allegretti rekel, naj počaka, zmračil. Polkovnik si je vrgel čez ramo šop rož, ki je priletel od nekod, in se zagledal generalu v nemirne oči. Allegretti se je postavil v recitatorsko pozo. General je blago vzdignil rokavico v znamenje, naj utihne, in je rekel:

— Priznati moram, da nisem navdušen, polkovnik. To, kar sem slišal, je ena tistih reči, ki jim kritiki pravijo oguljene resnice.

— Ampak človeštvo, posebno njegov vojaški del, tudi živi od tako imenovanih oguljenih resnic.

— Že res, je dejal general Besta in si spet obrisal znoj s podbradka. Ampak v stihih vašega genija ni novih prisposodob, ni lepote izraza in še manj je globine. Veste, nekoč sem se ukvarjal s pisanjem, in tudi pel

* Za Benita Mussolinija...

** O Italija, o mati moja, / ti, ki poznaš samo zmago...

sem. Pojem še zdaj, kdaj pa kdaj me prijatelji naprosijo... ah, ta prah... in tudi nekaj pisarim. Ampak dovolite, polkovnik, rad bi povedal na kratko: v pesmih našega vojaka ni dovolj epitet. In ali more Italijan živeti in pisati brez njih?

— Epiteta, poante, metafore in podobno, to je privilegij komunistov in njihove propagande, je rekel polkovnik, prepričan, da bo general položil orožje. Nje, komuniste, je treba pustiti, naj nizajo lepe in zveneče besede. Vidite, gospod general, jaz imam njegove pesmi zelo rad: zato ker so konkretne in resnične. O Italija, ti, ki poznaš samo zmago — to so zame svete besede in včasih se mi od razvnetosti naježijo lasje na glavi. Potem pa je vpletel še mater, sestro, polbrata, ki je zanj isto kot pravi brat — in tokrat nekaj čistega, resničnega in nekaj, po čemer človek hrepeni. In naposled, če dovolite, gospod general, njegove pesmi so tako koristne.

— Od kod je? je kislo vprašal Giovanni Besta.

— Od švicarske meje, je veljavno rekel polkovnik.

— To se vidi, je dejal general, in zaletelo se mu je od najnovejše koračnice, pesmi in prahu. To sem tudi domneval, je dodal in dal foto-reporterjem znamenje, naj ga ne snemajo, dokler kašlja.

Polkovnik je poslal Mustafo Agića s pijačo proč. Ni pa mogel ustaviti majorja Peduta, ki je sporočil, da otroci in učitelji iz neke šole želijo videti generala od blizu; rotijo ga, naj pride in jim pripoveduje svoje vojne spomine iz Albanije, Abesinije in Grčije; opozarjajo ga, naj se ne jezi, ker bo šola od danes naprej za zmerom nosila njegovo ime.

— Kolikor se spominjam, pišete tudi vi, major, je rekel general Besta.

— Da, gospod general, je rekel Antonio Peduto in rahlo zardel. Ampak če nimate nič proti, bi to lahko ostalo med nama.

— Kakor hočete, je rekel general. Ali gre za prozo ali za poezijo?

— Za nekakšen roman, je sramežljivo rekel major.

— S témo?

— Človek in njegova usoda. Človek in poraz.

— Zakaj pa to ne bi bilo: naš človek in njihov poraz?

— Človek in poraz nasploh, je rekel major in se vznemiril. Človek, ko nima izbire.

— To se pravi, da se vnovič postavlja vprašanje svobode? je na videz naivno rekel general.

— Svoboda je dokončno opravila, je odkrito rekel major Peduto. Ni je več in je tudi ne bo.

— Kaj nam torej po vašem mnenju preostaja?

— Vojna in pornografija, je rekel s tiho otožnostjo v glasu bradati major. To je pravzaprav eno in isto, in meni je zelo žal, da imamo dve besedi za en pojem.

— Lepo brado imate, je v zadregi rekel general. Zares je lepa.

— Čisto pornografska je, gospod general, je zaupljivo rekel Antonio Peduto.

— Da, ampak ni črna, je rekel general, pogledal v številne kamere in nadaljeval: — Ljubo mi je, da sva se vnovič srečala. Zanimivo je, da

se niste spremenili. Ali veste, kdo me je prvi seznanil z vašimi pogledi na svet: polkovnik Enzo Fabiani: pred tremi tedni sem se srečal z njim v Atenah, grški nacionalisti so ga laže ranili. Obožuje vašo brado in duh in me prosi, naj vas pošljem dol. No, ali piše še kdo tukaj? Če ne računava tistega obsedenca s švicarske meje.

— Dva vojaka, ki ju imam zelo rad, je rekel major, očitno zadovoljen, da polkovnik Allegretti ves čas zadržuje Mustafo Agića. Ime jima je Adamo Balestrini in Tullio Porta. Potem je tu še neki *cocaro*,* ampak to je najvulgarnejši italijanski *belcanto*. Pa še neka orjaška brkata meščanka. Da, vi se smejete: res je smešno, ampak resnično. Torej, to je ženska, ki ji je mož padel pri kraji, ona pa dobiva pokojnino kot žrtev komunizma. Ta piše domoljubno poezijo, seveda v italijanščini, pornografsko pa v obeh jezikih. Kaže, da se vam ne zdi več smešno, gospod general.

— Čudovita snov za roman, je rekel general Besta in pobilisnil z očesom. Za pravi vojni roman. Za knjigo, v kateri bi se videlo, kako s svojim orožjem, s kulturo in duhom prerajamo primitivni svet. Dajte, major, začnite roman še drevi. Mar vse to, kar vidimo in slišimo, ni čudovito gradivo?

— Najprej bi hotel vedeti, kaj kdo vidi, je zvijačno rekel Antonio Peduto. Da, opažam že veliko reči, je dodal dosti tiše. Res je, pravo obilje gradiva. O Gospod, kako bogat je današnji pejzaž.

Major je z žalostnim očesom begal po množici. Čutil je, kako gori prah na vojaških čeladah. Lesketali so se bajoneti in aluminijaste skodelce. *Salve o popolo d'eroi*,** so pele grde in noseče ženske, mahajoč z italijanskimi in s črnogorskimi zastavicami, medtem ko so druge, številne, črne in še grše pritegovale *Salve o patria immortale****. Otroci, lačni in razcapani, dolgovrati in tankonogi, so se prebijali med zelenimi vrstami vojakov: izčrpani, kakor jih je dobro poznal, debeloglavi in podobni žuželkam, kakršnih doslej ni bilo videti, so omahovali skozi prah in tarnajoč beračili. V ozadju je bilo videti obrise nekoliko mirnejših mož in žensk, malo naprej pa obilico lepakov, transparentov in velikanski kup apna. S tisoči zastav so bili okrašeni glavno mestno stranišče, postavljeno pred nekaj tedni, zapor z belimi rešetkami in strešniki in še bolj belimi velikimi ključavnicami, ter celó skladišča s hrano in z raznim drugim blagom. Povsod je bil navzoč duce: gledal je s sten, trebušastih in pomaknjenih naprej kakor čeljusti; iz malih izložb, polnih pisanih papirjev in mrtvih muh; mrščil se je iz okvirov, zastekljen ali kratko malo položen na papir in prah. *Per Benito Mussolini eia eia alalà!* je kapljalo s samega neba na vročino in popolnoma izčrpano in pobeljeno godbo. Majorja so od bele barve zmerom bolele oči, zato je pazljivo pobešal glavo in približeval pogled tanku in vojaku. Vztrepetal je: Salvatorejev obraz je bil hrapav in skoraj pooglenel; življenje so izdajale samo povečane in začudene kalabreške oči. Čez tank in zrastlo vojakovo puško je opazil krčmico Grubana Malića: rdeče stavke je

* Kmet iz okolice Rima.

** Pozdravljen, narod junakov.

*** Pozdravljena, nesmrtna domovina.

znal na pamet in kadar koli jih je izrekel sam pri sebi, se ga je lotevala tiha in zahrbtna otožnost. *Alalà*, je spet zadonelo, in on se je najezil.

General je priprl oči in zgrabil daljnogled.

— Kaj pa vidite vi, gospod general? se je približal major Peduto.

General Besta je opazil vse tisto, kar tudi major Peduto. Za nekaj trenutkov je zadržal pogled na javnih stavbah in zazdelo se mu je, da niso pobeljene tako, kakor bi bilo treba; potem je sam pri sebi pripomnil, da bi bilo treba mestece ozaljšati še s poldrugim milijonom zastavic. Topovska gnezda po hribih so bila po predpisih zabetonirana in maskirana, bodeča žica se je raztezala v nedogled.

— Ne glede na to, kar mi kažete, vidim jaz v vsem naše nove ideje, major. Naš novi red. Kratko povedano: prerod!

Mednju se je zapičil potni Mustafa Agić s pijačo na bakrenem pladnju.

Umberto in Franco sta se prepirala ob ženskem glasu, ki je spet pil in častil z najbolj neverjetnimi psovkami ne samo Giovannija Besto, temveč tudi vse generale na svetu. Sod je zvenel, lomila se je tema, v kateri sta se spotikala. Čofotala sta po lužah žganja in grozila drug drugemu: ženska jima je govorila, da sta kravjaka, mehka in ploščata italijanska kravjaka, ki ne moreta osrečiti najbolj navadne in žalostne in pijane črnogorske vlačuge. Moža sta iskala izgubljene reči in izhod iz teme.

Gruban Malić je pomagal Brankovi ženi, da je vstala s slame. Ona je vnovič stresla mrvice in prah s krila in se mu vrgla v objem. Nепrepričljivo je zajokala, in Malić je ni niti pobožal.

— Prejle so naju videli, je rekla žena, tresoč se od suhega joka. In kaj naj rečem Branku? Oh, kaj sem naredila... ubogi moj fant, moj Branko...

— Rekla mu boš, da sva pisala gesla in letake, je veljavno rekel Malić in potegnil prste skozi njene lepe lase.

— Ne bo verjel, je rekla žena in pogledala kvišku vanj.

— Če je pravi komunist, in videti je, da je, mora verjeti, je dejal Malić. Letaki in gesla, boj proti fašistom: to so veliki izgovori!

— Čeprav je komunist, se bo domislil, je rekla žena. Potem mi ne ostaja nič drugega, kot da zbežim k tebi, ali pa z mostu v reko.

— Našlo se bo še kaj tretjega, je rekel Malić. Ne joči se.

— Ti bi, kakor kaže, hotel, naj me odnese voda, je rekla žena.

— Zdaj je poglobitno, da zmagamo, je rekel Malić in si postavil Francov samokres na kolk.

Ženska v temi je rekla, da noče vstati: prosila je oba moška glasova, naj ji vtakneta med noge kar si bodi: roko, koleno ali celo stopalo. Žganje je klokotalo in moža sta preklinjala Črno goro in njene divje ženske.

— Jaz pojdem zdaj na desno, je rekla Brankova žena, ko je prestopila kletni prag. Ti pa nikomur niti ne črhni. In varuj si glavo.

Malić je stopil za njo in jo zgrabil za lahet:

— Malo prej pa si mi govorila, da pojdeš z menoj tudi v ogenj in v vodo, če bo treba. Zdaj govoriš o hiši — kakšna izdaja!

Poten in ves pobeljen, vendar poln samozavesti, jo je objel in jo peljal s seboj. Rekel ji je, da jo ljubi skoraj tako kot Gibanje, vzel je vedro, polno gostega apna, in se odpravil po sončni strani ulice. Šla je zraven njega, zbegana kakor ovčica, gledala predse in šepetala, da je poročena in da jo bo kdo videl. Malić se je prebijal skozi množico, razgaljen in vzdignjene glave, in ji govoril, da ju vidijo vsi, da pa jima, ker sta združena, nihče nič ne more.

— Kaj pa nosiš? je kakor zaneseno vprašala žena. Kaj je to...

— Strup! je glasno rekel Malić in stopil na trg.

Orkester je podivjal. Vojska je zapela neubrano pesem, v kateri so bili zraven duceja omenjeni tudi Giovanni Besta, Spartaco Allegretti in celo Antonio Peduto. General se je tega razveselil kakor otrok in segel po daljnogledu: naravnaval je številke in želel videti, ali je množici všeč grda pesem, ki jo je poslušal z užitkom, ker mu je bila vendarle prijetna. Orkester je zagrmel, tribuna se je zazibala, pisana množica je zabučala *O Italia, o mamma mia*. Generalu pa je zastal dih, zagledal je Mariko in motorno kolo. Sukal je kolesce na daljnogledu in primikal k sebi njen okrogli zadnji del. Vozila je počasi in mahala z roko in z ruto gostom na tribuni.

Ko jo je general spremljal, je opazil moža, ki je vlekel neko žensko in vedro, polno apna. Prebijal se je skozi prah, in ljudje so se mu umikali in se smejali. Ustavil se je nedaleč od motornega kolesa in spustil težko posodo: ženska je gledala predse in se jokala brez solz. General je gledal zdaj ta par, zdaj Mariko, ki je naravnavala plin.

Malića in ženske ni gledal samo general. K njima se je obračala tudi vojska in celo Marika. Bled, s črnim čopom, ki se mu je lepil na vlažno čelo, je Malić s ščetko risal belo peterokrako zvezdo čez vrata svoje krčmice. Tudi srpa in kladiva ni pozabil vrisati vanjo. Potem je začutil, kako mu sonce peče trepalnice, in se ozrl proti tribuni.

— Kdo pa je to? je vprašal general, oglušel od nove pesmi.

— Predstavnik tukajšnjega odpora, je rekel polkovnik iz cvetja.

— Zanimivo, je rekel Giovanni Besta, ne da bi odmaknil pogled od njegovih upadlih lic.

Spartaco Allegretti mu je povedal celo Malićevo zgodbo. General se je nasmehnil in z rokavico pomignil Pedutu.

— Mestni junak, je rekel Antonio. V italijanščini bi njegov priimek pomenil Mali. Na vse pretege se trudi, da bi ga mi zaprli. Ampak gospod polkovnik pravi, da ima čisto prav, ko tega ne dovoli. Jaz pa bi mu ustregel. Opisal ga bom. To je vse, kar morem.

— To ni tako primeren motiv, major, je rekel general, gledaje belo zvezdo in žalostnega moža. To je bolj gradivo za pisatelje preteklosti kot za sodobnike. Ker odpora ni več in ga tudi ne sme biti, ne vem, zakaj naj bi se lotevali tega tipa. Z druge strani je to navadni, mali in vsakdanji človek, za literaturo že zdavnaj neprimeren. Ali ne bi bilo boljše, ko bi se ukvarjali s kakim junakom, s kako večjo osebnostjo, s katero bi prikazali ideje o novem redu, o novem pojmovanju sveta, zgodovine, prihodnosti, in celo ljubezni.

— Moji zapiski o njem obsegajo že petsto strani, je tiho rekel major Peduto. In imam vtis, da bi mogel ta motiv obdelovati do konca življenja.

— Take zgodbe se danes poredko zapisujejo in še redkeje objavljajo, je dejal general in se zbal, da bo izgubil Mariko iz objektivna. Ali računate z zavračanjem, ki bo po mojem mnenju upravičeno?

— Tistega, kar sem napisal v zadnjih letih, si nihče ne bo upal in ne bo hotel izdati, je rekel major Peduto z nasmeškom človeka, ki bi se sprijaznil celo s peklom. Gre namreč za bistvene probleme. Sicer pa sem vam prejle skušal razložiti svoja načela in teme: človek in pornografija...

— Imam vtis, da bi morali kak zvezek napisati tudi o sebi, major, je posmehljivo rekel general in začutil, kako ga je šopek pobeljenega cvetja zadel v tilnik. Polkovnik, kako ste že rekli, da je ime tistemu človeku: smešno se sliši, se mi zdi, v obeh jezikih, posebno v njihovem.

— Malić, je rekel Spartaco Allegretti in s svojo rokavico obrisal generalu apno in rožne liste z vratu in z ramena. Imam občutek, da bi to zvenelo komično v vseh jezikih. *Toliko bolj, ker živijo taki primerki povsod razen v Italiji.* Da, Malić. Jaz mu skrajšano pravim Izzivač. Vidite, v pismu, ki sem ga dobil od njega v trenutku, ko ste prihajali, nas poziva, naj se vdamo: če tega nočemo, nam priporoča, naj brez bojov in krvi zapustimo mesto. Čudovit je, ali ne?

— Kaj pa tista nesrečnica, ki se joče?

— Nikoli je nisem videl, gospod general.

Kamere so brnele. Generalove čisto ozke brčice so se smehljale.

Vozeč z vsem plinom in trobeč, je Marika delala krog okoli Malića in njegove krčmice. Tako je obkroževala četo pod telečnjaki in čeladami, vzdigujoč prah in zbujujoč paniko. Vojaki so peli, usta so jim bila črna in žejna, pesem in trepalnice bele. General je še enkrat premeril dekle z bleščečimi zobmi in dolgimi lasmi in dih mu je zastal. Ali opazil je, da je Malić surovo pocukal žensko zraven sebe in se tudi obrnil proti tribuni: za njim so stale velike rdeče črke in zvezda. Marika je norela po daljnogledu.

— Dol z izdajavci! je zavpil Malić, kriveč ustnice, in začel stopati med četami.

Celo vojaki so ga razumeli. Niso mu branili, ko se je prebijal med njimi. Zakaj bil je bled in razburjen in vlekel je za seboj ženskico ubranih oblik in vedro z apnom. Otroci, ženske z zastavami in nosečnice so peli, kakor da ga niso niti opazili.

Vsi na tribuni so se zbrali okoli generala. Posebno so bili vznemirjeni pop Lukić, Mustafa Agić in hodža, ki se je tiho jokal. Generala so zasipali s cvetjem in z apnom, in veselil se je, poslušaje hkrati vzklike in pesem. Skrbel ga je edino veliki in spačeni obraz pravoslavnega duhovnika.

— Dol z izdajavci velikega črnogorskega naroda! je zagrmel Malić, da je tudi glasba za trenutek potihnila. Dol!

Generalu so prevedli oba stavka in vprašal je polkovnika, kam se je izgubilo motorno kolo z dekletom. Spartaco Allegretti mu je začel razlagati nekaj zelo pomembnega in smešnega. Vendar je premolknil, zakaj

pop Vukić je začel režati in škripati z zobmi. Stotnik Brambilla in *padre* sta ga z naporom zadrževala. Major Peduto je pojasnil generalu, da je Malić glavni sovražnik popa Vukića in da ta skoraj zmerom omedli, kadar je izrečena beseda komunizem.

Z nekaj skrite groze je general gledal zdaj izbuljene in krvave popove oči, zdaj moža z apnom in s sramujočo se žensko. Dolgi bradač se je otepal, govoril o nožu in bombi, in generalu se je zazdelo, da mu bodo od besa izpadli redki črni zobje. Vojaškemu duhovniku in stotniku Brambilli so prišli na pomoč neki vojaki in Črnogorec v tribarvni uniformi. Pop Vukić je začel gristi po zraku.

— Dol s fašizmom — gor s komunizmom! je zatulil Malić in napel svoje petelinje prsi.

Od bele barve, cvetja, ki je letelo na vse strani, in od apnena prahu je zakašljajal celo Spartaco Allegretti. Brž ko se je umiril, je zmagozlasno pogledal v fotoreporterje in prevedel generalu vzklik. Mimgrede je navedel, in sicer v obeh jezikih, še druga Malićeva gesla: bilo jih je veliko, in Giovanni Besta je vzdigoval obrv proti robu kape, naravnavajoč kamero.

— Tisto, ki sem ga slišal zdaj, mi je najbolj pogodu, je rekel general. Lepo se rima, zares. Tako preprosto, pa tako strašno in absurdno!

— Potem vam bom pokazal in, če hočete, tudi dal za spomin fotokopije vseh njegovih gesel, sporočil in celó pisem, je rekel polkovnik.

— Rajši bi ga fotografiral, je rekel general, stopaje po cvetju in po pesmi grdih žensk. In sicer z vami, polkovnik. In z vami, major.

— Zahvaljujem se vam vnaprej, gospod general, je rekel Spartaco Allegretti.

Antonio Peduto je opazil, kako *padre*, stotnik Brambilla in troje vojakov z velikimi napori zadržujejo nakremženega popa Vukića. Major se je nasmehnil sebi v brado in slišal, kako je general spet omenil Mariko in motorno kolo.

Malić bi bil še dolgo napadal fašizem, ko bi ne bilo stotnika Brambille, ki je prišel z dvema vojakoma in mu rekel, naj pusti žensko in posodo z apnom. Stotnik je na pomečkanem in pobeljenem možu opazil pas in samokres in zavpil. Malić je ozmerjal žensko, ki se je razjokala, vrgel je vedro proč in pozval vse na boj. Naježeni Brambilla je dal znamenje vojakoma, in ta dva sta najprej stopila v pozor in potem na svoji mesti.

— Kaj pa počenjajo z njim, polkovnik? je tiho vprašal general.

— Jeklenijo ga, je rekel polkovnik. Trenirajo ga za nove boje.

General je videl, kako sta vojaka ločila Malića od ženske, ki ni vzdignila glave. Držala sta ga samo za roke in mu nista branila, ko je drugo za drugim vpil svoja najljubša gesla. Giovanni Besta se ni začudil, ko je stotnik od nekod izvlekel lisice in spretno vklenil žensko.

— Mene odpeljite, ne nje, zverine fašistične! je buhnil z dna života Malić. Nevaren sem vendar jaz, ne ona! jaz... jaz vam pripravljam sramotno smrt in popolno likvidacijo! Zato zvežite mene, če si upate, ljudožerci italijanski!

Žensko so odpeljali. Druga dva vojaka sta na stotnikov migljaj zgrabila Malića in ga krepko odrinila. Gruban se je zamajal in padel

čez vedro; apno se je razlilo in mu zmočilo kolena, hlačnice in stopala. Malić je udaril s čelom ob zemljo in bil cel trenutek nepremičen. Njegovo slabotno telo se je treslo, in general Besta je bil prepričan, da se bridko joče. Ljudje in vojaki okoli njega so peli.

— In vi, major, pravite temu motiv, je rekel Giovanni Besta.

Antonio Peduto ni mogel odtrgati pogleda od drobnega, pobeljenega telesa. Generalu se je zazdelo, da je majorjevo ustnico ukrivil posmehljiv krč: blago ga je prijel za roko in približal razcvetelemu Allegrettiju, ki je mahal množicam v daljavi zdaj z robcem, zdaj s cvetjem.

— Major, koristnejše bi bilo, ko bi napisali roman ali kaj podobnega o našem polkovniku, je rekel general, vdajajoč se svoji gladki frazi. O vojaku, ki je, vojskujoč se in prerajajoč divji balkanski svet, dobil še enega otroka. Tokrat v Albaniji. Upam, da se spominjate, polkovnik, o kateri govorim...

— Morda se šalite, gospod general, je osupnil Spartaco Allegretti.

— Če mi rečete to še enkrat, bom predlagal, naj vam vzamejo čin, polkovnik, je skoraj pojoč rekel Giovanni Besta. Z našim potomstvom se ni šaliti. In kolikor se spominjam, vaša Albanka niti ni bila tako slaba. Sicer pa se je rodil deček: še en vojak — obmejni stražar.

— Gospod general...

— Major, opišite tudi mene, je rekel general, ko je opazil, kako strastno Mustafa Agić prisluškuje njenemu pogovoru. Začnite ep, kako general, to se pravi jaz, kako neki veliki vojskovodja sporoča nekemu drugemu in nekoliko manjšemu vojščaku, pa večjemu strategu, novico o najnovejšem sinu. Tistega našega domovnega sovražnika pa pustite in pozabite, in pustite ga, naj kakor zdaj večno grize zemljo in požira prah. Prosim vas, major, vsaj za trenutek odmaknite pogled od njega; toliko bolj, ker gre tukaj za otroka, spočetega v zelo čudnih okoliščinah. Torej, gospoda moja, ali se vam ne zdi, da bodo naš čas pomnili kot čas slave...

Major Peduto je začutil, kako se je vse, kar je bil malo prej videl, začelo spreminjati v temen prah. Čas slave, je ponovil pri sebi generlove besede. Ne čas slave, temveč čas sramu, je spet zašepetal. Čas italijanskih laži in burk, čas groze. In naposled, čas, ki se ga bodo, o tem sem prepričan, naši sinovi in vnuki sramovali.

Antoniove oči je zamrežila bela barva. Ni utegnil še enkrat pogledati potolčenega in sploščenega Izzivavca. Zapomnil si je samo njegov krvavi in objokani obraz, in premeteni, premočeni generalov nasmeh: skuhana in bleda koža se je nabirala okoli oči in izrabljenih ustnic. Cel trenutek je Antonio ostal zravnčan in zbran. Ni vedel natančno, kje je, prepričan pa je bil, da nad njegovo glavo vleče len veter, ki nosi vojaško pesem in svetlobo kakor prah.

Salvatore Paolone je padel ob tanku. Orkester in pesem sta se mu valila na glavo in ramena. Ne smeš pasti, si je rekel, ker bo to opazil general. Izgubljal je tla pod seboj. Skušal se je ujeti za tank, praskal je po železju, ki za njegove prste ni bilo več razgreto. Če

padeš in če bo on to videl, lahko kakor za šalo zgrabi enega izmed dveh samokresov in ti prestreli srce, je pomislil spet.

Paolone se je zgrudil v prah zraven puške, ki je še vedno rasla, in je videl, kako je general vzel polkovniku Agičevo steklenico in kako je nagnil, mahaje z desnico in z rokavicami. Vsi na tribuni so mu ploskali, razen popa Vukića, ki se je držal za srce in bombo, skrito v nedrju. Giovanni Besta je malo odpil, potem je z rokavicami in s steklenico pozdravil človeštvo, okoliške hribe in razgreto nebo, in pisana sodrga je zatulila, naj živi pogumni in lepi sin nesmrtné dežele Italije. Ginjen od bučanja in odmevanja pravoslavnih zvonov je general iztrgal iz toka desni samokres in začel streljati v razbeljeno nebesno modrino.

Salvatore Paolone, oprt na lakte, z očmi polnimi solz in prahu, je vztrepetal: njegov tank se je premaknil. Nevidna sila je zavrtela zarjavele gosonice, in Augustove male reči, pokrite z drobno prstjo in mrvicami, so se razletele na vse strani. Tank je še drugič stresel s sebe umazanijo, obvozil je, ne da bi pogledal svojega prepadenega varuha, najbolj prašno četo, ki je korakala, pustil mimo še naslednjo desetino in zavil na levo.

General se je spustil s tribune ob spremljavi piskanja številnih trobent in udarjanja bobnov. Stopil je v beli prah in cvetje, ki mu je segalo že čez kolena. In padel bi bil v eno izmed korit z apnom, ko bi ne bilo polkovnika Allegrettija in majorja Peduta, da sta ga prestregla. General je rekel, da toliko cvetja ni videl niti na Holandskem. Držeč se za roke in kakor da bredejo čez naglo reko, so se vsi trije prebijali skozi pisano morje sumljivega vonja. Naposled so izplavalí in zmagoslavno pogledali v vznemirjene kamere. General je opazil Malića in rekel polkovniku:

- Imam vtis, da so Črnogorci zares čuden narod.
- Najhujše je to, da so vmes tudi hrabri, je rekel polkovnik.
- Verjetno so nam edino v tem podobni, je rekel general in si obrisal pot s čela in za ušesi z robcem, ki je bil že moker.
- Hrabrost je njihov temeljni kompleks, gospod general, je rekel polkovnik, gledaje, kako se Malićevo slabotno telo tresе od joka. Nadalje slavlójubje in čast, ki me včasih resnično jezi in zaskrbljuje. Kolikor je mogoče verjeti knjigam in majorju Pedutu, je veliko podobnosti med njimi in starimi Grki.
- Upam, da ste jih tudi vi, major, dobro spoznali, je rekel general in začel vleči fotoaparát iz kockaste usnjene torbice.
- Napadajo, kadar je treba in kadar ni treba, je rekel Antonio Peduto in pogledal generalu naravnost v obraz in okrogle oči. In umirajo tako rekoč kakor mravlje. V tem pogledu so čisto pravi in eksotični Slovani.
- Moji nori Slovani! je rekel polkovnik in se nasmejal svojemu medklicu.

Salvatore Paolone je skozi novo ploho solz videl, kako je tank povozil Malića. Nihče ni branil pobeljenega, malega moža, in tank se je nekajkrat vrnil in ga dobro poteptal. Potem ga je zakopal s prahom in pesmijo, in se je oddaljil. Jeklena spaka se je obrnila:

pogledala je mirno telo in se odpeljala pred pobeljenimi nosečnicami, razmikajoč vojake kakor ovenela koruzna stebela. Malič je ležal na trebuhu, z razširjenimi nogami in rokami, in ihtel. Nekaj častnikov mu je govorilo, naj molči ali pa naj gre domov in spi. Povoženo telesce se je treslo, častniki pa so dodajali, da za zdaj nimajo časa zanj. Salvatore Paolone se je spominjal teh ljudi: isto so nekoč govorili tudi njemu.

— Ta njihova pijača mi že leze v glavo, je kakor v šali rekel general in pogledal od sonca ožgane hribe in razpokane strehe. Polkovnik, je dodal, čuteč, da ima ušesa, nos in grlo polne drobnega apna, recite, naj mi iz tistega zelenega kovčka prinesejo kompas in zemljevide. Ne, ne iz zelenega, temveč iz modrega; tistega z vrha, vidi se od tod. Zares je že skrajnji čas, da vidim, kje sem. In barometer tudi. Ah, ta njihova slivovka! Šele zdaj mi je jasno, zakaj so tako srčni in zakaj tako množično padajo, major.

Kaplar Turiddu Barbagallo se je naglo vrnil od generalovega avtomobila: premeteno je usločil obrvi in šepnil polkovniku:

— Tisti kovček... tisti mali modri kovček, gospod polkovnik, je poln najfinejšega ženskega perila...

— Tiše, ti jazbec, je rekel polkovnik skozi zobe. Pazljivo izvleci dva para in se izgubi.

— To sem že storil, gospod polkovnik, je rekel kaplar Barbagallo in trznil s štrlečo čeljustjo.

— Kompas in zemljevidi so verjetno v zelenem kovčku, je še tiše rekel polkovnik kaplarju. Tisto, kar si vzem, pa skrbno varuj. Zdaj se poberi!

— Tako se veselim, da sem vas spet srečal, major, je rekel general, gledaje veliko in belo Maličevo zvezdo. Vaše ideje o vojni mi seveda niso všeč. Ampak tisto, kar je napisano na krčmici našega Izzivača, je zares sijajno. Sicer pa, kje neki je zdaj: morda bi bilo potrebno, da mi ga predstavite?

Salvatorova solza je nabrekli in bila podobna čeladi. Ni se mu posrečilo, da bi bil vstal in se skril v hlad, in videl je, kako se je tank brez navora povzpел na generalovega konja, ki sta ga držala dva vojaka in neki meščan. Jeklena žuželka se je zasukala v sedlu in začela prhati proti tribuni, ki se je praznila, in proti ljudem in vojakom, ki so peli nekaj nejasnega in smešnega, široko odpirajoč usta. Dolgo se je sončil na Horacijevem hrbtu, iskaje uzdo in stremena, in kakor da se je jezil, ker ga potni reporterji niso slikali. Oddajajoč gost dim, je tank razjahal in počasi, kakor da vozi po grobovih in ne po razjednem trgu, natlačenem s cvetjem, odpeljal proti poveljništvu. Tam je zravnal z zemljo stražarja in njegov bajonet in se dotaknil zidu. Hiša se je stresla, vendar je vzdržala prvi udarec.

Giovanni Besta je nehal gledati Maliča in ljudi, ki so ga skušali obrniti na hrbet: jokal je zmerom strastneje in si z rokami pokrival obraz. General je pobožal kompas in z izkušenim pogledom ošinil zemljevid. Tank pa je zaplaval skozi vojakovo solzo; z lahkoto sivega trdokrileca je šel čez zid. Lomil je oknice, trl in goltal steklo, s topovsko cevjo, skrivljeno od vročine, je trgjal telefonske žice in jih potem

žvečil, cefral preperelo platno zastav in transparentov, česal krošnje lip in borov. Kakor otrok se je drsal po strehi in metal na množico strešnike, tako da je vojaku sredi joka šlo na smeh. Nekaj trenutkov je zastiral sonce, celó vročino, da se je kratkotrajna in hladna senca raztegnila prav do generalovega kazavca na zemljevidu. Dimniki ga niso motili, sprehajal se je po strehah, premagujoč zračne prostore med hišami kakor pred nekaj trenutki luknje na zemlji. Neubrane pesmi in godbe se je branil z razbeljenim repom in z zlato grivo. Režal je in krčil vrat kakor star, ogoljen lev. Iz topovske cevi, obrnjene navzdol, je bruhal prah, zrak in svetlobo.

Po človeških klicih, po valovih prahu in pesmi je Salvatore Paolone sklepal, da je general s spremstvom nekje v bližini. Zaželel si je, da bi umrl. Ustrelili me bodo žejnega in osramočenega, je rekel sam pri sebi, ker sem pustil, da mi je tankec pobegnil. Ali pa me bodo odrli pred sodrgo in vojsko, mi odtrgali ušesa z lobanje, mi izkopali oči in me potem pustili, da bom tako popačen iskal svojo Eleonoro in Kalabrijo. Z naporom je vojak vzdignil glavo in videl, da vsi trije stojijo ravno nad njim in se smejejo.

V glavi se mu je vrtelo. Salvatore je imel roke in noge pokrite s prahom in jih je še gledal; toliko bolj, ker ni več natanko vedel, kje je in kaj bodo naredili z njim, ko bodo videli, da tankca ni več. Začeli so ga zasipati s cvetjem, in spet je padel na obraz. Zadušil se bom, je zašepetal, in manjkalo mu je moči, da bi si bil stresel breme cvetja z glave in ramen. Spet je popustil in se z zobmi zagrizel v zemljo.

Zbudil ga je general, ko mu je stopil na roko. Salvatore je začutil ostro bolečino, vendar je ostal miren pod cvetjem. General je nekaj razlagal polkovniku in majorju ter mu hodil še po prstih druge roke. Vojak je stiskal zobe, proseč svoje srce, naj vzdrži do konca; na plečih je imel zmerom več šopkov in kosov apna.

— Omenili ste neke tatvine, polkovnik.

— Da, gospod general. Kolikor bolj se vojna bliža koncu, toliko več se krade.

— Ali se vam kot njihovemu osvoboditelju ni posrečilo, da bi iztrebili to srednjeveško navado? Toliko bolj, ker ste tu tako priljubljeni.

— Roko na srce, gospod general: vojaki kradejo bolj kot meščani.

— Torej spet južnjaki, je rekel general kakor sam zase, in potem dodal: — Zmerom sem govoril, da je z njimi tako težko prerajati svet.

— Človek ima vtis, da bolj kradejo tisti, ki prihajajo s severa in iz večjih mest, je obzirno rekel polkovnik. Domnevamo, da imajo tudi voditelja tolpe.

— Voditelja tolpe? se je generalu pijano zapletal jezik. Zares nezaslišano! Ampak če je že tako, prosim vas, zaprite in zaslišite tistega obsedenca, ki ima blizu tisoč himn in koračnic. Da, ravno njega: ta mi je najbolj sumljiv... Ko sem bil majhen, sem imel namreč tovariša, ki je pisal pesmi in bil neozdravljiv kleptomani. Potem pa tudi vse druge, ki pišejo — za red, kakršen je naš, so to najnevarnejši ljudje. Celó tisto brkato žensko, ki je obsedena od

domoljubnih motivov. Ponavljam: pred mrakom jih hočem videti z lisicami na rokah. Vse pesnike razen, to se razume, gospoda majorja Peduta.

General je stopil vojaku na obe roki in odšel.

Salvatore Paolone je pomolil glavo iz cvetja. Obraz se mu je ozaril: tank se je, utrujen in razžarjen, vračal; pobiral je malo prej razkropljene Augustove reči, se branil pred rožami, katerih lističi so se pekli na njegovih površinah, in se spravljal na staro mesto, Gosenice, polne telefonskih žic in kablov, volne in plevela, so se umirjale. Tank je stresel svoja slonja ušesa. Zatisnil je obe škilavi očesi in zaspal. Vojak, ki je imel vlažne trepalnice in umazana lica, pa je zašepetal: Kako dobro je, da si se vrnil... ko bi bili opazili, da te ni tukaj, bi mi odsekali glavo in jo vrgli psom... zato bodi zdaj pri miru, ti moje jekleno zlo...

Fotoreporterjev ni bilo več in generalu se je obraz vedno bolj kisal. Petja ni bilo konec, spet so omenjali njegovo ime, in čete so korakale kakor tedaj, ko je bil na tribuni: vojaški obrazi so bili izmučeni in prazni; celo črnosrajčniki so se komaj držali na nogah. Stotnik Brambilla, Mustafa Agić in drugi so vlekli na nosilih napol mrtvega popa Vukića. Pred generalom je šlo mimo kakih dvajset čelad; on in major Peduti, oba sta začela kašljati.

— Tako dolgo že korakajo, je rekel general. Morda bi jih bilo treba odpustiti.

— O ne, je rekel polkovnik. To imajo radi. To imajo zelo radi.

Salvatore Paolone se je s težavo zravnil. Preden je obesil puško na ramo, je opazil, da bajonet raste, da gori in da je podoben klasu kalabrijske pšenice. Stopil je na svoj stari prostor in se domislil, da je pozabil reči generalu dosti pomembnega. Če pride še enkrat mimo mene, bom zbral pogum in prosil za malo vode, je rekel sam pri sebi. Zamena bo prišla sama od sebe, ne bom se sramotil pred njim, je dodal, čuteč, kako ga prsti na rokah bolijo. Smrdim sam sebi, da o drugih niti ne govorimo, in to prenašam najteže. Zato bom stopil v pozor, ga pozdravil po predpisih in prosil za čisto srajco. Zaradi spodnjic je vseeno, sicer pa jih ne bi omenil, tudi ko bi smel, je končal, stopicajoč po razgretem cvetju.

Pod bremenom rož, pripeke in prahu se je bela tribuna podrla. Nekatero čete so odhajale s trga; na njihov prostor so prihajali berači, potepuhi in pobeljene ženske, ki so pele in mahale z zastavami. Otroci so se jokali v italijanščini, da se je Salvatoreju ježila koža. Niti vodnjaka ni bilo videti od ovenele trave, vencev, apna in transparentov. Vojaku se je stisnilo srce, ko je opazil, da Malića vlečejo proti njegovi krčmici, eni za roke, drugi za noge. Kakor da ni živ in objokan, so ga vrgli pred vrata in pred zvezdo s srpom in kladivom v sredini.

General je ravnal s kamero kakor pravi fotoreporter. Posnel je najprej od daleč celo Malićevo prodajalnico, potem od blizu zvezdo in rdeče stavke. Malić je pobešal glavo, jokal in si spet pokrival obraz z rokami. Polkovnik Allegretti in major Peduto sta menjavala prostora — zdaj je bil na Malićevi levi nasmejani Spartaco, zdaj rdečelasi

in otožni Antonio. Izčrpano in slabotno telo je hotelo pasti in onadva sta ga ves čas vzdigovala; jemala sta mu roke z obraza, mu odmikala lase z lepega čela. Poravnavala sta mu tudi srajco, razcefrano bluzo in Francov samokres, in se smejala, kakor se smejejo častniki po pomembni zmagi ali po uspešno opravljenih vajah. Nagla generalova kamera je lovila gibe vseh treh.

V generalovo sliko je kakor veter pridrvela Marika z motociklom. General jo je prvič videl od blizu, spomnil se je polkovnikovih besed in bledega stotnika Brambille, in se nasmehnil. Dekle je odgovorilo visokemu gostu z bleskom zob. Spartaco Allegretti je stisnil Malića za ramena in se namrščil, Antonio Peduto pa se je začel tiho smehljati, ker je opazil polkovnikovo ljubosumnost in generalovo rdečico.

— Ali želite kak posnetek, spoštovana gospodična? je s tresočim se glasom vprašal general in jo pogledal čez kamero.

— Da, ampak ne tukaj, je odgovorilo dekle in si potegnilo z dolgimi prsti skozi lase.

General ji je pogledal pod vlažno pazduho: potem se ji je zagledal v nedrje. Opazil je pegice na njenem vratu, zapeljiv in posmehljiv nasmešek na zgornji ustnici in jamico na obrazu. V mislih jo je videl brez častniških hlač, škornjev in bluze z globokim izrezom, in rekel:

— Temveč kje... mislim, da bi bilo treba začeti nekje tukaj...

Marika mu je pokazala z roko. General se je zmedel kakor deček in zlezel v prikolico. Marika ga je pogledala s strani in rekla, da je zelo srečna, da ga je spoznala. General je vnovič zardel in pozabil, kje je.

— Spartaco, je rekla Marika in se obrnila. Stopi sem in zajahaj. Zate, Antonio, pa tako že zdavnaj ni prostora.

Polkovnik Allegretti je sédel za dekletom in jo objel okoli pasu. Marika je dodala plina in se zapodila po trgu s hitrostjo, kakršne prepadeni ljudje in vojaki niso bili vajeni gledati. Zdrveli so mimo oklopnega avtomobila; general je videl svoje kovčke in, preden ga je Marika pobožala po tilniku in nalahno potegnila za levo uho, pomislil, da ga bodo vojaki in meščani tudi tukaj okradli. Spartaco je zaklical, naj živijo sile Osi, nagli italijanski motorji in razžarjene črnogorske ženske, in je pljunil proti svojemu Horaciju in ljudem, ki so ga držali na uzdi.

— V naravo! je rekla Marika. Tudi odejo imamo!

— V naravo! je pritegnil general. Če ni polna komunistov.

Major Peduto je izpustil Malića iz naročja. Ta je padel in še naprej smrkal in gotal prah. Marikino motorno kolo je izginilo za vogalom. Antonio je pogledal okrvavljenega Malića in stopil proti vodnjaku — roke je imel umazane do laktov. Ustavil se je na pol poti, rekoč sam pri sebi, da se ne izplača umiti samo roke. Ozrl se je naokoli: dan je bil zelo vroč in trg popolnoma smešen. Dolgo je stal na tistem mestu, zakaj nekje se je nekdo jokal. Odpravil se je proti prvi krčmici šele, ko sta se Gruban Malić in Salvatore Paolone začela gledati. Gledala pa sta se kakor nekoč in kot človeka, ki sta se isti trenutek domislila nečesa pomembnega.

Antoniu je postalo žal, da je pijan in da ne ve, kje ima debelo zapisnico. Zakaj rad bi bil zapisal nekaj na prvi pogled neznatnih drobnosti. Večkrat je ponovil sam pri sebi tisto, kar je bil rekel generalu in sebi o vojni, slavi in pornografiji, in s težavo je zadržal solze.

Iz romana *Junak na oslu*
ali Čas sramu.

Iz rokopisa prevedel
Janez Gradišnik

P E S M I

Franček Rudolf

T I P A G R E S

Dež je topel, dež je steklen,
drevje svetlo, drevje golo,
enakomerno starijo koledarji
in nekega dne ne znaš več jokati.

Dež je steklen. S črnim dežnikom. Greš.
Dež je topel. Tečeš z aktovko na glavi.
Drevje je svetlo, greš,
drevje je golo, greš.

Nekega dne megle tvojih sanj
ne znajo več biti dež.
Takrat je čas. Zemlja je mokra. Z rokami
se oprimi neba, noge zapiči v zemljo.

Nikoli ne zrasedo suha drevesa,
semena včasih odnese veter.
Posebno suha.

Dež je topel, dež je steklen. Ti pa greš.

J U K E - B O X

Našel sem tvojo podobo. Živa je.
Bila mi je kot petelinu biser.

Urednik mi je rekel: Pesem je treba dolgo
sestavljati,
v hipu le muho ubiješ,
sedim ob rumeni mizi, v skodelici je gosta
usedlina kave.
Lahko bi kdo rekel: Sam je,
a nisi sam, če koga čakaš,
in danes imam zmenek
sam s seboj.